

Բ. կը ճիւղ

Այս ճիւղը ունի 21 բարձրագույն.

1. Կարճաց բարձրագույն. — Այս ընդարձակածառաւ բարձրագույն բունում է Կարճին, Կարճ, Կիւմրի, Ախալքալաք և Ախալքալա, իրենց շրջակայ բազմաթիւ գիւղերով: — Ձայնական գրութիւնը Երեւանի բարձրագույն նման է. ձայնաւորները պահուն են իրենց հարազատ հնչումը (տեղ տեղ մտել են եւ ու երկրաբարբառային հնչիւնները). — բաղաձայնները ունին չորս աստիճան, զրարարի վրայ աւելանալով հաճախ շնչեղ թրթռու բաղաձայնների խումբը. այսպէս՝ Բ, Բ', Կ, Կ' — Գ, Գ', Լ, Լ' են: Բառասկզբում կայ մի տեսակ թրթռու հ, որ նշանակում ենք յ ձեւով. ինչպէս՝ յարութ. յակո (Յարութիւն, Յակոբ):

Քերականութեան մէջ յատկանշական էտերն են. 1. հասան ձեւով յոգնակին (բանէստան, բաղնէստան, մատնէստան, տարնէստան). 2. Տրականի ձեւով հայցական՝ որ սովորական է ում ճիւղին, բայց չի գտնուում կը ճիւղի մէջ. ինչպէս՝ կատովին սըպանէցի, կովին մօրթեցի են. 3. սահմանական ներկայի և անկատարի յետադաս կը մասնակը, որ ձայնաւորով սկսող բայերի սկիզբն էլ է գրւում. ինչպէս՝ օրէմ կը, կէնէմ կը:

Կարճաց բարձրագույն ենթաբարձրագույն կարելի է համարել Բաքերի և Քոտրիւր, որոնք ծառայում են իրիւ միջին տղան Կարճին, Տրակիւրի և Համալէնի բարձրագույնի միջև:

Կարճաց բարձրագույն զանազան մանր մունք գրւած քերի կան և մի փոքր ուսումնասիրութիւն ուսուցիչ լեզուով. Տումսոն, կրատկի ոչերկ Փոնետիկի ի մօրթուրիկ Սխալքիսկապո գովորա, Պետերի. 1887:

ՊՐՈՓ. Զ. ԱՃԱՌԵԱՆ

(Շաքաւանիւ)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԻՏԱԿԱՆ**ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ****ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ՍԵՌԵՐՈՒ**

II

Rhythm, Phrase, Sentence. — Բառական նմանողութիւն կայ երաժշտական և բանաստեղծական կառուցուած քերիւ միջև, որով ամփոք բաղադրական մը՝ երաժշտութեան և իր քոր բարեհաստի միջև, կը խորհիմ թէ քիչ մը աւելի պիտի լուսաբանէ երաժշտական rhythm-ը:

Բոլորիս ծանօթ է թէ ի՞նչ է բանաստեղծութեան զանազանութիւնը արձակին և թէ նկատի առնենք այդ երկու սեռերուն form-երը, պիտի ըսենք մինչ քերթուածներու մէջ շեշտը և իւրաքանչիւր հատածի Cadence-ը կը հանդիպին որոշ կէտքով, համաձայն քերթուածին գիւղին, արձակին մէջ անոնք կ'ըլլան պարագայական: Նմանապէս ալ երաժշտութիւնը, շոյնիսկ պարագային տեսին մէջ, կը համարի բանաստեղծութեան ու կը պահանջէ շեշտերու կանոնաւոր կշռոյթ: Եւ համաձայն Cadence-ի երաժշտութեան մէջ, միակ նմանողութիւնը արձակին, կարելի է գտնել recitative տեսին մէջ, ինչպիսին են Հոգմէական Եկեղեցիին Գրիգորեան Նրգիրը և կամ հրէական սաղմունքները:

Երաժշտութիւնն ալ բանաստեղծութեան և կամ արձակին նման կազմուած է նախադասութիւններէ: Երաժշտական ամբողջական նախադասութիւն մը (sentence և կամ period) բաղկացած կ'ըլլայ ութը mesure-ներէ: Երաժշտական նախադասութիւն մը կը բաժնուի երկու հաւասար մասերու, այսինքն չորսական mesure-նոց phrase-ներու (Փրազ) որոնցմէ առաջինը կը կոչուի fore-phrase (առաջին Փրազ) իսկ երկրորդը after-phrase (երկրորդ Փրազ): Իւրաքանչիւր phrase իր կարգին կը բաժնուի երկու մասերու, երկուական mesure-նոց, որոնք կը կոչուին section և կամ figure (մաս, պատկեր): Իսկ իւրաքանչիւր section ալ իր կարգին կը

բաժնուի գարձեայ, երկու քական մասերդ է, մէկական mesurer-նոց որոնք կը կոչուին motif (մոթիւ): Motif-ը կարելի է ըսել ճշրամբութեան protoplasm-ն է որուն զաւնազան խմբակցութիւններէն ծնունդ կ'առնեն երաժշտական նախադասութիւնները:

Երբ cadence-ներու մասին կը խօսէի ըսի թէ իրկու տեսակ, cadence-ներ կային ա) inenef որոնք նախադասութեան մէջ կը հանդիպէին, բ) անոնք որոնք վերջաւորութեան կը հանդիպէին: Հոս տեղին է ըսել թէ առողջին խառնի cadence-ները վերջաւորութեան գաղափար չեն տար, իսկ երկրորդ խառնիները կը յայտնեն վերջաւորութիւնը: Այս յատկութիւններուն համար առաջին խառնի cadence-ները կը գործածուին՝ առողջին phrase-ին վերջաւորութեան իսկ երկրորդ խառնիները երկրորդ phrase-ին վերջաւորութեան՝ որ ամբողջ նախադասութեան (sentence) վերջաւորութիւնն է:

Կրնայ պատահիլ սակայն որ երաժշտական մասնիկի phrase-ը վերջանայ երկրորդ տեսակի՝ full-cadence-ով, երբ պարագան այսպէս է՝ կը մնանք ընդհանրապէս թէ երկրորդ phrase-ին մէջ գէպի ուրիշ երաժշտական scale մը կամ Բանայի (Key) մը modulation (անցում) կ'ըլլայ:

Հորինք թէ երաժշտական բնական (normal) նախադասութիւն մը կը բաղկանայ ութը mesure-ներէ: Ու թէպէտ ցարդ մեր խօսած կատարելապէս symmetrical չորսն ու ութը mesure-նոց phrase-ները և նախադասութիւնները (sentence) հիմը կը կազմեն musical form-ին սակայն պէտք է ըսել թէ երաժշտական պոետիկ սեռերու մէջ է տիպայն որ կը գտնենք զանոնք այսպէս միօրինակ և կանոնաւորապէս իրերայաշարժ, ինչպէս օրինակ պարը և փոքր երգերու մէջը Միքս ստեղծագործութիւններու մէջ որպէսզի կարելի ըլլայ խառնափիլ երաժշտական միօրինակութենէն (monotony), որ պարագան անխառնափոփոխ կը ներկայանայ եթէ մտնէ չորս measure-ի cadence հանգիստ, յաճախ երաժշտական phrase-ները եւ նախադասութիւնները կ'աւելան (modifie) երբեմն պահունք ընդլայնելով (extension) երբեմն կծկելով (contraction) և կամ syncopation գործածելով. անշուշտ այս բաւոր պարագաներուն ալ առանց փոփոխութեան նախադասութեան կշիռը (balance) և համեմ

մատութիւնը (proportion): Պէտք է նկատել թէ այս ձեւ rhythm-ի փոփոխութիւններով չենք ունենար նոր form մը այլ խորքին մէջ բնական rhythm ունեցող չորս և ութը mesure-նոց նախադասութիւններու մէջ փոփոխութիւն (variation): Այսպէս երաժշտութեան մէջ կը հանդիպին տարբեր ձեւի նախադասութիւններու որոնք ութն է աւելի measure-ներէ՝ այսինքն երեք կամ չորս phrase-ներէ բաղկացած կ'ըլլան, Թէպէտ երեք phrase-ներէ բաղկացած նախադասութիւններու յարաբերաբար շատ քիչ կը հանդիպինք հաւանաբար անոր համար որ երրորդ phrase-ը զինք balance ընող յաջորդ phrase մը չունենար, որ պարագային կը խախտի proportion-ի բնական զգացումը ինչպէս օրինակ՝ "God Save the King"-ին մէջ, որուն առաջին մասը կը բաղկանայ իւրաքանչիւր երկու measure-նոց երեք phrase-ներէ, սակայն յաճախակի կը հանդիպինք չորս phrase ունեցող նախադասութիւններու, որոնք մէջ երկրորդ phrase-ը կը պատասխանեն տաղիւնին իսկ չորրորդը երրորդին ու այս ձեւով ընդհանուր առմամբ symmetry-ն կը պահուի ինչպէս՝ $4 + 4 + 4 + 4 = 16$, $2 + 2 + 4 = 8$ և կամ $4 + 4 + 8 = 16$ որ պարագային Յը կարելի է բաժնել ամբողջութիւն մը ըլլալուն համար:

Ցարդ մեր խօսածները կանոնաւոր (regular) rhythm ունեցող նախադասութիւններու մասին էր, սակայն երբ կարելի չ'ըլլայ proportion-ը և cadence-ներու balance-ը պահել, կ'ունենանք անկանոն (irregular) rhythm-ը որուն երաժշտական կարգ մը սեռերով մէջ կը հանդիպինք:

BINARY FORM

Տեսանք թէ ինչ ձեւով կը կազմուեն երաժշտական նախադասութիւնները, համաձայն որով օրէնքներու, սկզբնային դիրքինք բաղկացնող զանազան մասերէն՝ phrase, section, motif.

Հաղուադիւտ է սակայն գտնել ամբողջական composition մը որ միայն երաժշտական մէկ նախադասութենէ բաղկացած ըլլար: Առաջնաբայն պիտի տեսնենք թէ ինչպէս այս անշուշտ նախադասութիւնները իւրաքանչիւր միանալով (combine) պիտի կազմեն մեծ ամբողջութիւններ:

Երաժշտական պարզագոյն form-ը այն է որ կը պարունակէ երկու կատարեալ (complete) նախադասութիւններ, որոնք բնականօրէն երկու մասերու կը բաժնուին ու այս իսկ պատճառաւ կը կոչուին Binary եւ կամ Two-part form, այսինքն երկու մասերէ բաղկացեալ Form:

Binary form-ի պարզագոյն օրինակներէն են մեղեգիները (hymn-tune), որոնք չորսական measure-ներէ կը բաղկանան, double chants-երը, պարզ գեղջկական երգերը, ինչպիսին են գերմանական Volkslieder-ները, ազգային երգերը, պարզ պարերը ու variation-ի զանազան թէմաները:

Երազական շատ մը ազգային պարեր (Folk dance) որոնց մասին պիտի անդրադառնանք, կազմուած են երկու կարճ նախադասութիւններէ: Mozart-ի սերունդ պարերը (minuet), որոնց մեծ մասը գրուած էին Վիեննայի արքայական պարահանգէսներուն համար կը բաղկանան, բացի մի քանի բացառութիւններէ, շարք մը պլաթիկ կտորներէ, որոնց իւրաքանչիւրը երկու նախադասութիւն են: Այս իւրաքանչիւր կտորներուն կը յաջորդէր ուրիշ կտոր մը որ "Trio", կը կոչուէր եւ որ նոյն ձեւն ունէր, որով յետոյ դարձեալ առաջին մասը կը վերակրկնուէր: Նմանապէս Schubert-ի գրած Waltz-երուն եւ զանազան պարերուն (dance) մեծագոյն մասը՝ մօտաւորապէս երկու հարիւր կտորներէ կը բաղկանայ: Երաժշտական ուրիշ սեռ մըն ալ որուն մէջ Binary form կը գործածուի, երգի սեռն է որ կը կոչուի Two-part Song Form եւ կամ Lied Form: Թէպէտ երգի երաժշտութեան պարզագոյն composition-ին form-ը ստորկայօրէն կ'ազդուի քերթուածին բառերուն դասաւորումէն սակայն պարզապէս այնպէս չէ "Strophic" երգերու եւ կամ Strophic form-ի պարագային, որոնց մէջ քերթուածին բառաքանչիւր տունը (stanzas կամ strophe) նոյն եղանակով կ'երգուի:

Ճարգ մեր ուսումնասիրած եղանակները ամենէն պլաթիկ եւ պարզագոյն Binary form-ին կը պատկանէին: Տեսածք նաեւ թէ ինչպէս այս պարզ Binary form-ին երկու բնական (normal) նախադասութիւնները ընդլայնելով (extend) եւ կամ կծկելով (contract) կը փոխադրուէին մեծ սեռերով մէջ: Binary form-ին բոլոր տեսակներուն մէջ, պէտք է

ըսել թէ, այս վերջին ձեւը ամենէն կարեւորն ու որովհետեւ ինչպէս պիտի տեսնենք կիրարկուած (Applied) form-երու մասին խօսած ատեններս, այս ձեւէն է որ ներկայ SONATA FORM-ը ծնունդ առած է եւ հառած իր կատարելագործումին:

TERNARY FORM

Երաժշտական form-երու ամենէն կարեւորն ու գործածականը Ternary form-ն է: Ternary ըսելով կը հասկնանք արեւելջութիւն մը որ երեք մասերէ կը բաղկանայ ինչպէս Binary form-ը կը բաղկանար երկու մասերէ: Այս form-ը երբեմն Three-part Song form ալ կը կոչուի:

Քրաւ Ternary form-ին առաջին մասը պէտք է ամբողջական Binary form մը ըլլայ այսինքն պարունակէ նուազագոյն երկու նախադասութիւններ որոնցմէ երկրորդը պէտք է նաեւ Full Cadence-ով վերջանայ: Երկրորդ մասը անհրաժեշտօրէն պէտք է պարունակէ Episode մը որեւէ տեսակի Episode ըսելով կը հասկնանք նիւթ մը որ բոլորովին տարբեր է առաջին մասին՝ զբաղաւոր նիւթէն, աւելին ըլլալով պէտք է հակապատկերը (contrast) ներկայացնէ մայր նիւթին: Episode-ը կրնայ ամբողջական Binary form ըլլալ եւ ընդհանրապէս այս միջին մասը տարբեր բանախով (Key) մը կը գրուի: Երրորդ մասը Ternary form-ին կրնայ առաջին մասին կրկնութիւնը ըլլալ մասամբ կամ ամբողջութեամբ. թէեւ երբեմն ալ առաջին մասը կը կրկնուի եղափոխուած (varied) ձեւով:

Աւելին ըլլալով երրորդ շարժումէն վերջ կարելի է աւելցնել կամայականօրէն Coda մը որ կը նշանակէ վերջաւորութեան մաս եւ որ յորինուած կ'ըլլայ թէեւ ոչ անպայման նախապէս լսուած նիւթերէն: Ternary form-ը շատ աւելի հկուս է զանազան եղանակաւորումներու ենթակիւնելու քան Binary form-ը այս իսկ պատճառաւ կը գործածուի գրեթէ բոլոր երաժշտական բոլոր սեռերուն մէջ որոնց պիտի անդրադառնանք մեր յաջորդ յօդուածներուն մէջ: Մեծ թիւով ներկայ գտնաւորային գործեր (Caprices, Wocturnes, Impromptus, եւայլն) այս form-ով է որ կը գրուին ինչպէս նաեւ մեծաւաստութիւնը "Morceau de Salon" փ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

◆ 21 Օգոս. Կիր. — Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն՝ Բ. Գողգոթայի մեր մատարան մէջ. ժամարարն էր Նոգ. Տ. Նորայր Վրդ. Պողոսեան, Զգին Ս. Պատարազին տեղի ունեցաւ խաղողի օրհնութիւն. Յետ-միջօրէի, Նոգ. Տ. Սուրբէն Վրդ. Գէմանանեան ի գիմաց Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հօր այցելեց Վահմ. Բաղէպ Փաշա Նէշէշիպիին և շնորհաստեղծ անոր Երուսաղէմի կուսակալ Նշանակուիլը:

◆ 27 Օգոս. Եր. — Առաւօտեան ժամը 8.30ին Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը Ամմանէն Երուսաղէմ վերադարձաւ: Մինչև ժամը մէկ, շնորհաստեղծայեցութիւններ տուաւ Երուսաղէմի Նոր Կուսակալ Վահմ. Բաղէպ Փաշա Նէշէշիպիին, Անկիլիքան Գեր. Նիկիթապոսին, Միշ. Կարմիր Խաչի տնօրէնին, Երուսաղէմի սատիկանութեան արտաքին յարաբերութեանց պաշտօնատարին:

— Ժամը 1ին Նորին Ամենապատուութիւնը իջաւ Գեթեմանի պարտէզ ուր միաց մինչև

եղանակներուն:

Binary form-ին նման Ternary form-ը կը գործածուի նաև ձայնական (vocal) երաժշտութեան մէջ թէպէտ աւելի հին երգահաններու կողմէ քան ներկայի:

Ամփոփելով մինչև հիմա մեր ըսածները կարելի է ըսել թէ այս երկու form-երը, որոնք տեւանք ամփոփ ձեւով, երաժշտութեան մէջ գոյութիւն ունեցող միակ՝ երկու յատկանշական (typical) form-երն են և թէ երաժշտական զանազան բարդ սեռեր (sonata, rondo, variation) խալել, այս երկու սեռերուն կամ ընդլայնումն են և կամ մէկ փոփոխակը: Մեր վերի յիշած այս զանազան սեռերը կը կոչուին կիրարկուած (Applied) form-եր որոնք իւրաքանչիւրին կազմին և յատկանշիչներուն պիտի անդրադառնանք յաջորդիւ, ջանալով նոյնատեւ վերաբերել երաժշտական արուեստին զանազան գեղեցկութիւնները:

ՕՐԵՆԻԿ ՌԻԶՈՐԼԵԱՆ

(Շարունակելի՝ 2)

ժամը 3.30, երբ Նոգ. Տ. Նիշէշ Վրդ. Տէրտէրեանի թափօրապետութեամբ միաբան հայրեր իջան Գեթեմանի: Ժամը 4ին, Ամեն. Ս. Պատարաք Հայրը մուտք գործեց Գեթեմանիի Ս. Առաւօտածանայ տաճարը՝ շնորհակատի հանդէսով: Երբեք տեղի ունեցաւ երեկոյեան պաշտամունք և նախատեսակ, ու, կարգ դարձ մը յետոյ շնորհակատի և առաւօտեան ժամերգութիւն: Սոյն արարողութիւնները տեւեցին մինչև գիշերային 10րդ ժամը, որմէ վերջ միաբանութիւնը վերադարձաւ մայրավանք:

— Երեկոյեան ժամը 5ին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը երկրայ գտնուեցաւ Ամբրիկեան Գոթեմի մէջ ի պատիւ Վահմ. Բաղէպ Փաշա Նէշէշիպիի տրուած թէյասեղանին:

◆ 28 Օգոս. Կիր. — Տօն Անապոփումն Ս. Առաւօտածանի. Նոգ. Տ. Նիշէշ Վրդ. Տէրտէրեանի զինաւորութեամբ միաբան հայրեր առաւօտուն իջան Գեթեմանի, և յաւանք պատարապէն յետոյ՝ ժամը 9ին, շնորհակատի հանդէսով մուտք գործեցին Ս. Առաւօտածանայ տաճարը նախագահութեամբ Նոգ. Տ. Նիշէշ Վրդ. ի: Բացառիկ կարգադրութեամբ, այս տարի, ինչպէս մեր նշիպէս յաւանք երեկոյեան և այրօրուան շնորհակատի հանդէսները կը սկսէին տաճարի արտաքին դռնիցէն: Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Ս. Կոյսի գերեզմանին վրայ. ժամարարն էր Նոգ. Տ. Նիշէշ Վրդ. Արարանեան, որ նաև քարադեց Ռարախ եղէ եւ այդ աւերի ցիւղ տուն Տեառն երթնցուց մեք բնաբանով:

◆ 29 Օգոս. Բշ. — Մեռելաց. Ս. Պատարազը Ս. Յակոբեանց Տաճարին մէջ մատուց Նոգ. Տ. Պարգեւ Վրդ. Վրթանեան, Պատարազին ետք՝ թափօրական զնացքով մասնաւոր հոգեւանդոտեան պաշտօն կատարուեցաւ վերին երկու տարիներու ընթացքին Ս. Յակոբայ մայրավանքէն ներս թաղուած Ննիցեալներու շիրիմներուն վրայ:

● 4 Սեպ. Կիր. — Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն Բ. Գողգոթայի մեր մատարան մէջ. պատարազիչն էր Նոգ. Տ. Սերովբէ Վրդ. Մանուկեան:

● 6 Սեպ. Գշ. — Տօն Սրբոց Յովակիմայ եւ Աննայի եւ կանանց Իւղաբերից. Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Ս. Առաւօտածանայ տաճարին մէջ, Հայր Յովակիի գերեզմանին վրայ. պատարապէն էր Նոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Աւանեստ:

● 10 Սեպ. Եր. — Տօն երեկոյեան պաշտօնաւանքին, կատարուեցաւ վաղուան տօնին նախատեսակը՝ Ս. Յակոբեանց Տաճարին մէջ, հանդիսարարութեամբ Նոգ. Տ. Սուրբէն Վրդ. Գէմանեան: